

ĐÔNG LĨNH DƯƠNG PHƯỢNG DỤC (1897-1958)^(*)

NHÀ BÁO LÃO THÀNH GIÀU TÂM HUYẾT

ĐINH XUÂN LÂM*

Hồi đó, còn là học sinh tiểu học ở một thành phố nhỏ của miền Trung, đang tuổi lớn lên tôi rất ham mê đọc sách báo - mà sách báo thời đó làm gì có nhiều như bây giờ - tôi đã đọc bản dịch của Đông Lĩnh Dương Phượng Dục cuốn *Những chuyện bí mật thành Ba Lê* (1) của tác giả Ogien Xuy đăng tải trên Tạp chí *Tiểu thuyết thứ Bảy*. Cũng như các bạn cùng lứa tuổi thời đó, tôi say sưa theo dõi các tình tiết ly kỳ, đầy hấp dẫn của câu chuyện, cho tới nay thời gian đã cách xa trên 60 năm mà tôi vẫn còn nhớ tên một số nhân vật trong truyện, không phiên âm theo nguyên văn mà phỏng dịch theo ý, như Sơn Ca, Lỗ Đôn Phương, Mụ Vọ, Thầy Đồ, cô Hàm Tiếu... tất nhiên tôi chưa hiểu biết gì về giá trị hiện thực xã hội đương thời của tác giả. Mãi tới sau này, nhờ được học hỏi rộng hơn, tôi mới được biết chính Mác (Karl Marx) - người sáng lập Chủ nghĩa xã hội khoa học - đã đánh giá cao tác phẩm này.

Về tác giả Đông Lĩnh Dương Phượng Dục, hồi đó tôi cũng chỉ biết có thế, còn biết ít hơn một số tác giả cùng thời như Nguyễn Đỗ Mục, Phan Kế Bính, Nguyễn

Trọng Thuật... mà tôi được đọc nhiều hơn.

Nhưng giờ đây, cầm trong tay bản thảo *Tuyển tập Đông Lĩnh Dương Phượng Dục* gồm 4 tập với tổng số trên nghìn trang, tôi vô cùng ngỡ ngàng và cảm phục trước sự nghiệp báo chí lớn lao của một nhà báo lão thành hồi nửa đầu thế kỷ XX. Sự nghiệp báo chí lớn lao nói đây không chỉ giới hạn về mặt số lượng, mà cả - và chủ yếu - về mặt chất lượng.

Như tên công trình đã xác định, đây mới chỉ là một "Tuyển tập" một số bài viết của Đông Lĩnh Dương Phượng Dục từ năm 1915 đến 1956. Ngoài *Phần I* giới thiệu tổng quát con người và sự nghiệp, 5 phần còn lại dành cho những bài viết trên báo và tạp chí (*Phần II*); truyện ngắn (*Phần III*); thơ (*Phần IV*); dịch (*Phần V*); trích văn bản công bố hẹp (*Phần VI*).

Điều đầu tiên dễ nhận thấy là qua các bài viết đã bộc lộ rõ cái tâm của người viết luôn luôn quan tâm đến những vấn đề lớn của xã hội, không chỉ dừng lại ở chỗ phát hiện vấn đề mà quan trọng hơn là đã đưa ra những ý kiến có tính giáo dục cách hành

* GS. Đại học Quốc gia Hà Nội

xử, hướng dẫn lối ứng xử, tức là đề ra những biện pháp và phương hướng giải quyết thích hợp.

Dễ nhận thấy là tác giả rất tâm huyết với sự nghiệp giáo dục. Ông đã có nhiều bài viết về giáo dục có giá trị, cho tới nay vẫn mang tính cập nhật, thời sự, đề cập sâu sắc đến mọi khía cạnh của giáo dục. Như những bài về vai trò của giáo dục trong đời sống con người; Vai trò của xã hội đối với sự nghiệp giáo dục; Vai trò của nhà trường trong sự nghiệp giáo dục; Vai trò của các trường tư thục đối với nền giáo dục quốc dân... Ông còn phát biểu ý kiến về phương pháp dạy học các bộ môn, như gợi trí khôn cho trẻ em, dạy trẻ tập đọc, cách chấm bài, cách thưởng phạt học trò... Ông còn đi tới những đề nghị cụ thể như cần phải có nhiều ký túc học xá cho học sinh, phát phần thưởng để khuyến khích động viên học tập... Có thể nói đây là một hệ tư tưởng về giáo dục khá hoàn chỉnh và tiến bộ, và những bài học kinh nghiệm rút ra từ những bài viết về giáo dục của Đông Lĩnh Dương Phượng Dực vẫn còn có giá trị và cần được nghiên cứu vận dụng vào việc xây dựng và phát triển giáo dục hiện nay. Ông đặc biệt đề cao yêu cầu học tập lịch sử dân tộc, khẳng định “không biết sử Việt Nam không phải là người Việt Nam. Người Việt Nam phải học sử Việt Nam”. Cũng như nhấn mạnh tới nhiệm vụ gây dựng nền Việt học phổ thông, truyền bá rộng rãi chữ Quốc ngữ, “người Việt Nam phải học chữ Việt Nam, phải biết chữ Việt Nam”.

Có một điều cũng rất đáng được nêu lên, đó là trong khi đề cập tới những vấn đề liên quan tới giáo dục, Đông Lĩnh Dương Phượng Dực không bao giờ quên lãng đối tượng đông đảo của giáo dục là quần đại quần chúng nhân dân, những học trò ở

thôn quê, như việc bảo trợ việc học ở nông thôn, làm thầy ở chốn thôn quê, lập trường học ở chốn hương thôn... và trong hoạt động thực tế ông đã có nhiều đóng góp trong việc truyền bá chữ quốc ngữ và nâng cao dân trí.

Sau giáo dục thì chủ đề văn hóa dân tộc cũng được Đông Lĩnh Dương Phượng Dực rất quan tâm. Ông đã viết nhiều bài giới thiệu những di tích ông cho là tiêu biểu cho quốc hồn, quốc túy của dân tộc như Văn Miếu Hà Nội, cũng như một số lễ hội, phong tục tập quán như Tết năm mới, Tết giết sâu bọ, Ngày xá tội vong nhân, lễ cưới xin, y phục... Nhưng đáng chú ý là ông tuyệt nhiên không chỉ ca ngợi một chiều như một số nhà Nho cùng thời mà trên cơ sở tiếp thu được những tư tưởng tiến bộ của văn hóa phương Tây được du nhập vào Việt Nam từ những năm đầu thế kỷ XX, ông đồng thời cũng phê phán những hủ tục cần triệt bỏ hay sửa đổi như các tục đốt vàng mã ngày Rằm tháng Bảy, đóng cổng chằng dây trong lễ rước dâu, theo hướng phục vụ thiết thực cho việc nâng cao đời sống nhân dân, chủ yếu là nông dân.

Đông Lĩnh Dương Phượng Dực cũng rất quan tâm đến vấn đề kinh tế. Giống như các nhà nho duy tân đầu thế kỷ trước, ông mạnh dạn đề cập tới những vấn đề nóng hổi trong đời sống xã hội bấy giờ, như vấn đề cạnh tranh, cách dùng đồng tiền, các vấn đề nhân công, công việc kinh doanh... để đi tới một điều cần được khẳng định, mang lại niềm tin cho người dân, đó là có thể làm giàu. Đối tượng chủ yếu ông luôn luôn vẫn hướng tới là những người nông dân nghèo khổ trong luỹ tre xanh. Qua các bài viết, ông muốn làm rõ một chân lý là mọi việc lúc bắt đầu đều khó (vạn sự khởi đầu nan), nhưng với sự nỗ lực của cá nhân, cộng với tình hữu ái thương yêu giúp đỡ lẫn

nhau trong cuộc sống, nhất định sẽ đi tới thành công.

Rõ ràng là qua các bài viết ông đã đề cập tới nhiều mặt của đời sống xã hội, văn hóa tư tưởng đương thời - tất nhiên không tránh khỏi một số hạn chế nhất định - nhưng đã toát ra tinh thần nhân đạo, yêu nước, thương dân, gắn bó với quê hương của một trí thức tiến bộ đã xác định cho mình con đường cần đi theo để phục vụ nhân dân, phục vụ đất nước với tất cả nhiệt tình và khả năng của mình.

Có một điều rất đặc sắc cũng cần được nêu lên khi tìm hiểu giới thiệu sự nghiệp báo chí của Đông Lĩnh Dương Phương Dục, đó là sự liên tục trong hoạt động báo chí của ông không chút ngưng nghỉ, ngay sau cách mạng Tháng Tám thành công (năm 1945), ông đã có nhiều ý kiến lên chính quyền mới đề nghị thực hiện một số công việc nhằm biểu dương tôn vinh tinh thần yêu nước, như dựng đền miếu thờ các anh hùng liệt sĩ, tôn tạo khu di tích, lập đài bia kỷ niệm..., và sau ngày hòa bình được lập

lại (1954), ông lại đề nghị lập bia kỷ niệm ngày bộ đội ta về giải phóng Thủ đô tại ngay Cửa Bắc thành Hà Nội. Phần 6 (trích văn bản công bố hẹp) gồm các thư từ gửi cho các cá nhân hay đoàn thể tổ chức xã hội trước đây chưa được công bố rộng rãi, chưa đăng trên báo chí hay in thành sách.

Thời đại ngày nay đã đổi thay, xã hội ngày nay đã có những yêu cầu mới so với trước, nội dung các bài viết của Đông Lĩnh Dương Phương Dục có những điểm đã được mở rộng và thực hiện vượt quá sự mong đợi - đó là điều tất nhiên và đáng mừng - nhưng điều quan trọng là ghi nhận tâm huyết của một nhà báo, một văn hóa chân chính giàu lòng yêu nước, có tinh thần dân tộc, suốt đời mình đã không ngừng phấn đấu cho việc nâng cao đời sống của nhân dân theo đúng năng khiếu và sở trường của mình. Thiết tưởng việc ghi nhận những đóng góp của ông trên lĩnh vực báo chí cũng là một thái độ, một việc làm đúng đắn và cần thiết của chúng ta ngày nay đối với người xưa.

CHÚ THÍCH

(*). Sinh tại xã Mai Lĩnh, tổng Đông Dương (nên có bút danh Đông Lĩnh), huyện Thanh Oai, tỉnh Hà Đông, sau là xã Đồng Mai, tỉnh Hà Tây (nay thuộc địa phận Thủ đô Hà Nội).

(1). *Les mystères de Paris*, tác giả là Eugène Sue (1804-1857), nhà văn Pháp, có các tác phẩm mang tính nhân đạo sâu sắc: *Bí mật thành Paris*, *Người Do Thái lang thang...*